

Bánó Attila: A magyar nemes vitézsége

Bánó Attila
A magyar nemes vitézsége
(Részlet)
(Részlet)

Athenaeum

© Bánó Attila (2009)
KIADTA AZ ATHENAEUM KIADÓ
www.athenaeum.hu
ISBN 978-963-293-054-1
Készítette: eKönyv Magyarország Kft.

Ez a kötet tiszteletadás Bottyán János (Vak Bottyán) kuruc generálisnak, halála háromszázadik,
és báró Mecséry Dániel tábornoknak, a „legkeményebb huszárnak”, születése kettőszázötvenedik évfordulóján.

Magyarország történelmének elmúlt ezer évét a fegyveres küzdelmek végeláthatatlan sora jellemezte. E küzdelmek nélkül a Magyar Királyság nem válhatott volna olyan erős európai hatalommá, amilyen még a késő középkorban is volt, illetve nem lett volna képes a török és a Habsburg-uralom évszázadaiban olyan ellenállásra, amely nyomatékot adhatott a függetlenségi törekvéseknek.

Az ország katonai erejének gerincét a magyar nemesség alkotta. Ez a réteg (kötelességéből adódóan) gyakran hozott súlyos véraldozatokat, ami az egyes családok történetéből is kirajzolódik. A magyar nemesség többsége számára természetes és magától értetődő volt a fegyverforgatás, a hadi vállalkozásokban való személyes részvétel, illetve indokolt esetben a távolmaradás megfelelő kiváltása. Természetesen nem csak a nemes katonáskodott. Daniel Speer, a kalandos életű német muzsikus-író a 17. század derekán hosszabb időt töltött Magyarországon. Úti élményeiből 1683-ban érdekes könyvet jelentetett meg *Magyar Simplicissimus* címmel. Ebben többek között megjegyzi: „A magyarok (...) inkább meghalnak, mintsem más nemzetek uralkodjanak rajtuk. (...) Jól megülik a lovat és a vívásban semmi sem akadályozza őket, lévén viselő ruhájuk könnyű, rövid és kényelmes. (...) Kassától Erdélyig ifjú korától katoná a nemes, a polgár és a paraszt.”

A magyar nemesség az Árpád-korban a királyi szervisekből, familiárisokból, katonáskodó várjobbágyokból, vagyis a szabad állapotú személyekből alakult ki. A nyugat-európai felfogás szerinti nemesség kialakulásáról Magyarországon csak a 13. század első évtizedeitől beszélhetünk. Szerveződésében meghatározó szerepet játszott a nemzetségek szerinti, vérségi alapú hovatartozás. Kézai Simon krónikaíró a 13. század utolsó harmadában száznolc honfoglaló nemzetségről számolt be, de a kutatók ma ezt a számot harmincöt és ötven közé teszik. Kézai korában, illetve a 13. századi nagy királyi birtokadományozások ide-

jén számos család igyekezett kimutatni valamelyik ősfoglaló nemzetségtől való leszármazását. Ez a köznemesek rendé szerveződésének fontos eleme volt, hiszen az ősi jogok alapján megőrizhették birtokaikat, további földbirtokokhoz juthattak, illetve adómentességben részesültek.

A magyar nemesség sajátos arculatának kialakulásához hozzájárult az, hogy a nyugat-európai típusú hűbériség nálunk nem fejlődött ki teljesen, valamint az, hogy az 1222-es Aranybulla (egyéb kiváltságok mellett) ellenállási jogot adott a főuraknak és a főpapoknak. Ez a jog később a nemesség egészére kiterjedt, és 1687-ig érvényesült a magyar közjogban. Az ország főméltóságait a középkori Magyarországon kezdetben jobbagyoknak (a szó jelentéstartalma később átalakult), majd II. András király uralkodásának idejétől (először 1216-ban) báróknak nevezték. Olykor közéjük számították az egyházi főméltóságokat, illetve azokat, akik az uralkodótól bármilyen „honor” (országos tisztséget és vele járó, haszonélvezetre jogosító birtokot) kaptak. I. (Nagy) Lajos király korától a legelőkelőbb tisztségviselők közül már csak tizenöt-tizenhat számított bárónak. A bárók előjogai közé tartozott, hogy saját zászlajuk (*bandériumuk*) alatt vonultak hadba (innen ered a későbbi „zászlósurak” elnevezés).

A 16. század végére befejeződött a rendek elkülönülése. A főnemesség lényegében az országos (egyházi és világi) méltóságok és főtisztségek viselőiből állott, míg a nemesség a köznemességgel lett azonos. Ekkortól vált általánossá a birtok nélküli puszta nemesi cím királyi adományozása, és jelentek meg az armális nemesek. A nemesek a világi előkelőkkel, a bárókkal szemben a királytól vártak jogi védelmet (1351. évi törvény, Hármaskönyv, 1514): az „egy és ugyanazon nemesség” elvének biztosítását. A köznemesség sokáig ellensúlyozni tudta a vagyonos nemeseknek a közügyekbe való nagyobb beleszólását, de a Habsburg-ház trónra jutásával megváltozott a helyzet. A Habsburgok a vagyonosok támogatásával nyerték el a magyar trónt, ezért trónra jutásuk végső soron a vagyonos neme-

sek győzelme volt a köznemesség felett. A Habsburgok politikája kezdettől arisztokratikus jegyeket hordozott, és ezt az irányt igyekeztek érvényre juttatni Magyarországon is. Ennek eredménye volt az 1608. évi törvény, amely megteremtette az örökös főrendiséget. Az addigi nemesi jogegyenlőség az országgyűlésnek két táblára való osztásával csorbát szenvedett, hiszen ettől kezdve az egyháznagyok és a főnemesség (vagyis a főrendek) személyesen vettek részt a törvényhozásban, a köznemesség viszont csupán képviselői úton lehetett jelen az országgyűlésen. A nemesség alapvető jogainak egyenlősége azonban továbbra is megmaradt.

A nemesi jogok jelentősen sérültek 1687-ben, amikor a törököket az országból kiszorító I. Lipót a pozsonyi országgyűlésen elérte, hogy a magyar nemesség lemondjon az ellenállás, valamint a szabad királyválasztás jogáról (a Habsburg-ház fiági elsőszülöttségi elve szerinti örökösödése). A koronázási országgyűléseken persze a király ezután is kötelezte magát arra, hogy a rendek jogait és kiváltságait tiszteletben tartja, vagyis állja mindazt, amit II. András 1222-ben az Aranybullában megígért, de senki számára nem lehetett kétséges, hogy ezek az ígéretek már csak üres formaságok.

A sokat emlegetett nemesi kiváltságok kétségkívül választóvonalat képeztek a nemesség és a társadalom többi része között, de a vagyoni helyzet függvényében átfedések is voltak. A nemesekre más jogszabályok vonatkoztak, mint a közrendűekre, és még a kiróható büntetési formák tekintetében is különböztek tőlük. A nemesi kiváltságok közé tartozott a kard- illetve szablyaviselés is, amely a nemesség hagyományos feladatára, az ország, a közösség védelmezésének kötelezettségére utalt.

A nemességgel kapcsolatos közvélekedést olykor rontotta egyes nemesek kifogásolható magatartása, ami jellemző volt Európa más országaiban is. Aligha hihető azonban, hogy a többséget a léha, költekező, mulatozó életforma jellemezte. Ebben az esetben ugyanis a birtokos nemes alkal-

matlanná vált volna a megfelelő gazdálkodásra, birtokainak megtartására, az érdemi hadviselésre, a művelődésre, a kultúra támogatására, vagyis az egzisztenciát és tekintélyt teremtő tevékenységekre. Márpedig rengeteg adatkunk van arra, hogy a nemések nagy része a kornak megfelelő műveltséggel rendelkezett, birtokait jól irányította, helyt állt a hadakozásban, és közcélokra is áldozott.

A nemések helyzete nem volt stabil; sorsuk – különösen trónviszályok idején – bizonytalanná vált. Hatalmuk, befolyásuk és birtokaik megőrzése érdekében arra kényszerültek, hogy politikailag is elkötelezzék magukat. Ha nem a nyerő fél oldalán kötöttek ki, akkor részben vagy egészben elveszíthették korábbi pozícióikat, vagyosukat, esetleg életüket is. A főnemések más téren is sokat kockáztattak. Az uralkodók nemcsak az irántuk tanúsított hűség szempontjából figyelték árgus szemekkel őket, hanem abból a szempontból is, hogy mekkora hatalmat szereznek az alattvalók, illetve az állam tisztségviselői fellett. Ha úgy ítélték meg, hogy a hatalmukat korlátozni kell, akkor előszeretettel támaszkodtak a köznemességre. Magyarországon a Habsburg-ház uralkodóinak esetenként törvénysértő, magyarellenes magatartása azért is állította nehéz döntés elé a neméseket és a főneméseket, mert az uralkodóhoz való hűség, illetve a nemzet szabadságának, függetlenségének védelme között is választaniuk kellett. A nagy magyarországi szabadságharcok (a Bocskai, Thököly, Rákóczi nevéhez fűződő, illetve az 1848–49-es függetlenségi mozgalmak) előzményeit tekintve jól láthatóak ezek a motívumok.

A magyar főnemesség jelentős része a 20. század elején alig 200-300 éves hagyománnyal rendelkezett. Ez a réteg ugyanis a Habsburg uralkodók alatt szerezte magyarországi rangját és birtokát, ellentétben a régebbi történelmi múlttal rendelkező ősnemességgel. Az ősnemések (*nobiles de genere*) megőrizték ugyan birtokukat és a magyar nemességen belüli vezető szerepüket, de tevékenységük elsősorban a vármegyei életre szorítkozott. (Termé-

szetesen az ősnemes családok között is akadtak olyanok, amelyek főnemesi ranggal büszkélkedhettek.) A főnemesek és a nagyobb birtokokkal rendelkező köznemesek között sokan voltak művelt, nyelveket beszélő emberek, akik nemcsak politikai, hanem nyelvi és kulturális határokat is könnyen átléptek, ha érdekeik megkövetelték. Nem véletlen, hogy a magyar nemesség soraiba is igen sok német, itáliai, francia, osztrák és más nemzetiségű nemes olvadt be az évszázadok során. Az előkelő nemeseknek kiterjedt, gyakran egész Európát behálózó rokoni kapcsolataik voltak. A műveltség, a kulturális tagozódás idővel jelentős különbségeket teremtett a nemességen belül. A jómódú nemesek eltávolodtak a szegényebektől, ugyanakkor közelebb kerültek a tehetséges közrendűekhez. Kapcsolatok szövődtek főnemesek, valamint elismert írók, művészek és tudósok között. A műveltség, az új szellemi irányzatok megismerése, befogadása megváltoztatta a nemességnek a társadalom többi része iránti felelősségérzetét is.

A felvilágosodás és a reformkor kimagasló szellemi teljesítményeiben kiválóan érzékelhető a magyar nemesség jobbik részének gondolkodása. Jelezték ezt azok a törekvések is, amelyek a nemesi alkotmány megváltoztatására irányultak. Az 1820-as években megindult mozgalom 1848-ban elérte célját. Ekkor a magyar nemesség önként lemondott kiváltságairól. Elfogadta az ősiség eltörlését, a földesuraknak járó szolgáltatások megszüntetését, a községi elrendelését, lényegében azt, hogy a rendi alkotmány helyébe a népképviseleti alkotmány lépjen. Ezzel a lépéssel a magyar nemesség különleges példát mutatott Európának. És nemcsak jogi eszközökkel, hanem fegyverrel is kész volt védelmezni a nemzeti érdekeket. Alaposan kivette részét az 1848-49-es szabadságharcból, majd annak leverése után – türelmesen kivárva az alkalmas pillanatot – részt vállalt az 1867-es történelmi kiegyezésből. Ez idő tájt a növekvő számú, birtokát veszítő, illetve birtokkal nem rendelkező nemesek érdeklődése (a katonai és az egyházi pályákon kívül) egyre inkább a hivatali pályák felé fordult. A neme-

si rang királyi adományozásának joga 1918-ban megszűnt, a címhasználatot kapcsolatos jogokat pedig 1947-ben hivatalosan is eltörölték. Ez a két tényező is jelzi, hogy a magyarországi nemesség 20. századi szerepe és sorsa a korábbiakhoz képest gyökeres fordulatot vett. Külső és belső erők feszegették a régi kereteket, és a királyság névlegessé válásával, vagyis gyakorlati megszűnésével világossá vált: ez a szerveződés a megszokott formában már nem tartható fenn.

Az osztályával szembeforduló gróf Károlyi Mihály, aki 1919-ben (szerinte ugyan nem készakarva, de azért mégiscsak) elősegítette Kun Bélának hatalomra jutását, majd 1920-tól szorosán együttműködött a Kommunisták Magyarországi Pártjával, egy 1946-os tanulmányában (*Valóság*) arra hívta fel a figyelmet, hogy amíg a nyugati arisztokrácia a 18. századtól kezdve fokozatosan demokratizálódott, addig az elmaradt Magyarország oligarchiája továbbra is feudális jellegű maradt. Úgy vélte: a magyar arisztokraták az ipar és a kereskedelem ügyeinek intézését a zsidóknak és a németeknek engedték át, míg az állami és a megyei hivatalok vezetését jórészt kisnemesekre és dzsentrikre bízták. Károlyi szerint az arisztokrácia értékeiből semmi nem maradt. Ezt írta: „Nem mentség, hogy nem vettek tevékenyen részt az elmúlt két évtized politikájában. Ott álltak a háttérben, és sokszor kényes posztokon szolgálták a rendszert Horthytól Szálasiig (...) Egyszer és mindenkorra el kell tűnniük.”

Károlyi vélekedéséből nemcsak a saját osztályával szembeni ellenszenv, hanem a magyar arisztokrácia társadalmi térvesztése is kiolvasható. Károlyi pontosan tudta, hogy a magyar arisztokrácia – gazdasági-politikai súlyát tekintve – a 20. század első felében már nem volt azon a szinten, hogy döntően meghatározhatta volna az ország sorsának alakulását. Gudenus János és Szentirmay László *Összetört címerek* című könyvében szerepel, hogy egy 1943-as kimutatás szerint az évi 50 ezer pengő feletti jövedelmű személyeknek (1380 fő) csupán 11,5 százaléka

volt főnemesi származású. E réteg politikai súlyát illetően pedig megállapítják: „A főnemesség a két világháború között néhány kiemelkedő személyiségen, mindenekelőtt Bethlen István, Teleki Pál és Károlyi Gyula grófokon keresztül még fontos szerepet játszott, de már jóval kisebbet, mint a korábbi évtizedekben. Befolyása a politika irányításában a német orientáció erősödésével, a szélső-jobboldal előretörésével egyre csökkent.” Magyarán: a főnemesség a két világháború közötti időszakban már nem játszott döntő szerepet a harmadára zsugorított ország sorsának irányításában. Akkor szerepet pedig semmiképpen sem, amekkorát később a megtorló hatalom tulajdonított neki.

Nem lehet vitás, hogy a nagybirtokokkal kapcsolatban messzemenően jogos volt a változtatáshoz, vagyis a földreformhoz fűződő igény és követelés. Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy egy tisztességesen szabályozott földreformnak nem előfeltétele a totális tulajdonfosztás. Károlyi nézeteit persze felkapta és érvként használta a hatalmat nyíltan magához ragadó kommunista rendszer. Ám gondolataiból még véletlenül sem azt emelték ki, hogy az arisztokraták sokat veszítettek korábbi pozícióikból, és „nem vettek tevékenyen részt az elmúlt két évtized politikájában”, hiszen akkor nem lehetett volna egyidejűleg főbűnösökként megjelölni őket. Károlyit megjutalmazták (1947-ben megtették Magyarország párizsi követének), miközben a volt arisztokraták és nemesek ellen különféle megtorlásokat alkalmaztak. Károlyi túlságosan jól ismerhette kommunista barátait, mert 1949-es lemondása után nem tért haza, és egészen haláláig Franciaországban élt.

Az értelmiség jelentős részét akkoriban nemesi, főnemesi származású állampolgárok alkották. Ez a réteg a munkája, örökölt javai révén többé-kevésbé jómódúnak számított, tehát volt mit elvenni tőle. Ez idő tájt a magyar történelemben példátlan módon és mértékben söpörték félre a magántulajdonhoz fűződő jogokat. A „közös tulajdonba vett” városi villákba, palotákba elsősorban a diktatúra veze-

tő kádereit és intézményeit költöztették. A vidéki kastélyokat többnyire termelészövetkezeteknek engedték át, vagy egyéb, eredeti rendeltetésüktől eltérő célokra használták, aminek következtében nagy részük tönkrement. A rövid időre földhöz juttatott parasztokat (agitátorok és verőemberek közreműködésével) kolhoz-típusú termelészövetkezetekbe kényszerítették, amelyek élére szintén „megbízható” embereket helyeztek. Az államosított üzemek és gyárak vezetését képzetlen, ám hithű kommunistákra bízták, és ilyenek kapták meg a közhivatali, közintézményi szféra vezető állásait is.

Rákosi Mátvás még 1954-ben is igazolni próbálta a nemességgel szembeni leszámolás jogosságát. Többek között kijelentette: „Egységesebb lett nemzetünk azáltal, hogy felszámolta (...) e nemzetietlen osztályokat, amelyek évtizedeken át azzal gyarapították gazdagságukat, hogy a legtöbbet ígérő idegen hatalomnak adták el a nemzet függetlenségét.” Rákosiék a hamis történelemkép propagálásával a magyar arisztokráciát és a nemességet (a kettőt képtelenek voltak megkülönböztetni) a legfőbb bűnbaknak tették meg. Az emberekkel megpróbálták elhitetni, hogy ez a réteg felelős az ország bajaiért, sorsának rosszra fordulásáért, a háborús veszteségekért. A büntetéseket is ennek megfelelően igyekeztek kiszabni. Rendszeresítették az osztályellenség, az osztályharc, az osztályidegen, a reakciós, a klerikális (a nagypolgárságra, illetve a módosabb parasztságra kivetítve a burzsuj, illetve a kulák) fogalmát. Származás alapján különböztették meg az embereket. Az egyesekkel szemben felróható bűnök mellett sokak érdekeit elhallgatták, és kollektív büntetést alkalmazva súlyos csapásokat mértek ártatlan emberek tízezreire, közöttük olyanokra is, akik szembeszálltak a megszálló németekkel és nyilas kiszolgálóikkal.

A fővárosban 1946 februárjáig csaknem 34 000 embert vettek őrizetbe. Volt arisztokraták, tisztségviselők, egyházi személyek gyilkosaival szemben viszont nem indítottak eljárást, ha pedig mégis, akkor hamarosan felmen-

tették őket (pl. a gyömrői gyilkosságok elkövetői esetében). Az 1946 májusától bevezetett úgynevezett B-listázással hatvanezer közalkalmazottat távolítottak el állásából. Az 1947. évi IV. törvény rendelkezett a nemesi címek és rangok megszüntetéséről, majd az érintettek ellen ki-méletlen intézkedéseket léptettek életbe. A rendszer az „arisztokraták” fogalmát nagyvonalúan kiterjesztette a köz-nemesi származású polgárookra is, különösen akkor, ha ren-delkeztek valamilyen elvehető tulajdonnal. Az ide sorolt munkaképes értelmiségiek túlnyomó többsége nehéz fizikai munkára kényszerült, mivel másfajta álláshoz nem jutott; az 1951-ben kezdődött tömeges kitelepítések embertelen-sége vetekedett a szovjet gulág-rendszerével. A volt nemesi családok gyerekeit az iskolai adminisztráció a nevük mel-lelt feltüntetett jellel (pl. „x”) különböztette meg, hogy e „nyilvántartás” segítségével megakadályozzák, illetve meg-nehezítsék továbbtanulásukat.

A hátrányos megkülönböztetések a Rákosi-diktatúra bukásával sem értek véget. Az 1956-os szabadságharc ak-tív résztvevői között alig akadtak hajdani arisztokraták és nemesek, a kádári propaganda mégis előszeretettel han-goztatta ennek ellenkezőjét, és a gyakorlatban ezt érv-ként használta a nemkívánatos személyekkel szemben. Az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottságának 1957-ben hozott határozata kimondta, hogy a volt földbirtokoso-kat, arisztokratákat, gyár- és üzemtulajdonosokat és ezek gyerekeit továbbra is osztályidegennek kell tekinteni. Az MSZMP 1962-es, VIII. kongresszusának jegyzőkönyvében viszont már ez a kitétel szerepel: „Nincs szükség töb-bé tanulóifjúságunk származás szerinti kategorizálására.” Az 1966-os IX. pártkongresszus határozata pedig kihir-dette, hogy „eldőlt a hatalomért folyó harc, a nagy osztályütközések korszaka lezárult”. Ezzel szemben a Kádár-rendszer az osztályidegenekkel szembeni megkülönböztetéseket a gyakorlatban még a hetvenes években, tehát jóval az „osztályharc” végének bejelentése után is alkalmazta.

Napjainkban tapasztaljuk olykor, hogy névjegykártyákon, meghívókon, gyászjelentéseken és a sajtóban is feltűnedeznek az 1947. évi IV. törvény alapján tiltott, főnemesi rangot jelző címek, nemesi előnevek és címerek. Már nem lehet meggátolni az érintett családoknak és személyeknek azt az emberi jogát, hogy e jelképek alkalmi megjelenítésével is őrizzék a családi hagyományokat, amelyeknek szerves része volt a haza, a hit, a kultúra védelme, a közösség szolgálata és a rászorulókat támogatása.

Kerülve a magyar nemesség történelmi szerepének idealizálását, em lékeztetni kell arra, hogy a nemességről kialakított, politikai indíttatású torzképek néhány évtizede még szervesen beépültek az oktatásba, a propagandába. Ehhez egyes történészek is segédkezet nyújtottak. Andics Erzsébet történész például 1952 és 1981 között jelentette meg háromkötetes főművét, *A nagybirtokos arisztokrácia ellenforradalmi szerepe 1848–49-ben* címmel. Ebben szerepel az alábbi kitétel: „A legegység népi érdekek elárulásával, az ország fejlődésének akadályozásával a magyar aulikus nagybirtokos arisztokrácia, más országbeli osztályos társaival összehasonlítva nem állt egyedül. (...) Ellenséges hadseregek: az osztrák császári, majd később az orosz cári hadseregnek is sereghajtói voltak. Tanácsaikkal a Habsburg-reakciót állandóan még messzebb menő kegyetlenkedésekre és elnyomásra igyekeztek ösztönözni. És teszik ezt nemcsak kevés egyesek, hanem a 'történelmi' családok tagjainak hosszú sora. Egyes arisztokraták hazafias helytállása (...) nem változtat azon a megdöbbsentő tényen, hogy a magyar arisztokrácia zöme 1848–49-ben a magyar szabadság halálos ellenségeinek a táborában volt.”

A szerző koncepciójába nem fért be azon történelmi családok hosszú sora, amelyek bátran, önfeláldozó módon vettek részt a szabadságharcban. Bona Gábor történész, a kor kiváló kutatója írta, hogy „míg például a nemes születésűek aránya a felső vezetésben, a tábornokok és a törzstisztek között meghaladta a 77%-ot, addig ez az arány a századosi karban már csak 66, a hadnagyok és főhadna-

gyok között pedig kb. 50 % körül mozgott. (...) A nemesi születésű honvédtisztek valamennyi honvédtiszti csoportjánál a magyar köznemesség volt a meghatározó. Másképpen fogalmazva: a tábornoki és törzstiszti kar tagjainak többsége, a századosok mintegy 50%-a, a hadnagyok és főhadnagyok esetében pedig a relatív többség egyaránt a magyar köznemességből származott.”

A címerképek és sisakdíszek fegyvereket, illetve katonai, vitézi cselekedeteket ábrázoló motívumai a magyar nemesi címereknek több mint ötven százalékan fordulnak elő. Címereink egy része külföldi eredetű, és csak tulajdonosaik honosítása után kerültek a magyar címerek közé, mégis elmondható, hogy az említett ábrázolások nagy száma jól tükrözi a hadviseléssel, az ország védelmével kapcsolatos érdemeket, amelyek megszerzésére gyakran nyílt alkalom viharos történelmünk során. Az uralkodók a nemesség katonai jellegű kötelezettségét, a közügyekben való részvételét minden korban komolyan vették, és számon tartották. Aki megpróbált kibújni e kötelezettségek alól, annak számolnia kellett azzal, hogy kikerülhet a kiváltságosok köréből. Régi, ám szemléletes példa erre egy Sebestyén nevű férfi esete, aki Ibrány földjének birtokosa volt IV. (Kun) László uralkodása idején. Ez a nemes rendszeresen elmulasztotta a hadba vonulást, és a nemzetgyűléseken sem vett részt, ezért úgynevezett „makacssági hűtlenség” címén megfosztották Ibrány birtokától. Az elvesztett birtokot a király 1280-ban Sefrid ispánnak, a vajai és ibrányi Ibrányi család ősiének adományozta.

Nem túlzás azt állítani, hogy ha a nemzetellenes érdekek kiszolgálása jellemezte volna a magyar nemesek és főnemesek többségét, ha az erre való hajlam határozta volna meg a többség gondolkodását, akkor a magyar történelemből hiányoznának azok a fényes fejezetek, amelyekre ma büszkén tekintünk, és talán Magyarország is hiányozna a mai Európa térképéről. Ezért is érdemes árnyaltabbá tenni

a magyar nemességről kialakult képet, segítve az emlékezést azokra, akik részt vettek a harcokban, s nem rettentek vissza a legnagyobb áldozat meghozatalától sem.

Kötetünkben azoknak a nemeseknek és főnemeseknek egy részét vonultatjuk fel, akiknek vitézi cselekedeteit egykor megörökítették. Kezdeti időszaknak a Szent Istvánt követő, Árpád-házi uralkodókhoz köthető kort, záró időszaknak pedig az 1848-49-es szabadságharcot vettük. Az egykori hamis oklevelekre és ellenőrizhetetlen családi legendákra tekintettel a korai időkre vonatkozó egyes adatokat fenntartásokkal kezeltük, és csak a hitelesnek tűnőket használtuk fel. A kötetben szereplő személyek számát illetően nem törekedtünk teljességre, mivel ez a feladat meghaladta volna erőnket, valamint azért sem, mert a rendelkezésünkre álló források gyakran csak a katonai szolgálat tényéről, a rangról, illetve a beosztásról tájékoztatnak. Számos szereplő esetében mindössze néhány szavas, hiányos információt találtunk az illető vitézi helyállásáról, ezért ezekben az esetekben el kellett tekintenünk az érdemi szócikk-készítéstől, és csak e rövid utalásokat adtuk közre. E kötetben tehát olyan nemesi származású személyek szerepelnek, akiknek vitézi cselekedeteiről, háborúkban, csatákban, portyázásokban, párviadalokban való részvételéről hitelt érdemlő feljegyzések, utalások, adatok maradtak fenn.

Bánó Attila

